

ste exemplaren werden op 25 september op de meidoorns gesignaleerd. Uit op 29 september onderzochte bladmonsters bleek,

dat er op dat moment tussen de vele mijnen ook nog enkele eieren in het bladweefsel aanwezig waren.

Ganzenpleisterplaatsen in de Hoekse Waard

G. L. OUWENEEL.

De afgelopen jaren hebben enige onderzoekers uitvoerige rapporten gepubliceerd omtrent het voorkomen van wilde ganzen op diverse plaatsen in Nederland (8, 9, 10). Dit rapport beoogt een beschrijving te geven van een tweetal in de Hoekse Waard in de provincie Zuidholland gelegen pleisterplaatsen, namelijk de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen en het Oude Land van Strijen. Hoewel beide gebieden zowel landschappelijk als structureel aanzienlijk verschillen, bestaan er gegronde redenen beide met betrekking tot het voorkomen van wilde ganzen als één pleisterplaats te beschouwen. De Hoekse Waard kent nog een andere belangrijke ganzenpleisterplaats, namelijk de uiterste zuidwesthoek nabij de monding van het Spui in het Haringvliet. Daar er argumenten zijn dit gebied wat het voorkomen van ganzen betreft met het eiland Tiengeten als een op zichzelf staand complex te beschouwen, wordt de Spuimond hier buiten beschouwing gelaten.

Zowel het Oude Land van Strijen als de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen, in het vervolg gemakshalve de polder Strijen respectievelijk de Heerlijkheid genoemd, werden vanaf 1962 gedurende het winterhalfjaar regelmatig bezocht. De Heerlijkheid werd in vroeger jaren reeds bezocht, vanaf 1956. Deze bezoeken hadden echter een incidenteel karakter. In totaal bezocht de auteur het gebied 135 dagen; alle waarnemingsdagen lagen tussen 1 september en 31 maart.

Medewerking aan het onderzoek door het verstrekken van waardevolle inlichtingen verleenden de heren Van Ballegooyen, Van der Lee, Overwater, de heer en mevr. Van Rij, de heer Tjittes, mej. M. Vlieland en de heer A. B. H. Vlieland. Zeer erkentelijk ben ik de heer A. B. H. Vlieland, rentmeester van de Heerlijkheid, die mij in de gelegenheid stelde dit niet vrij toegankelijke gebied gedurende een aantal seizoenen te bezoeken, en de heer Draaijer, die een groot aantal excursies meemaakte en wiens visie en suggesties veel bijdroegen tot de totstandkoming van dit rapport.

De polders welke behoren tot het terrein van de Heerlijkheid liggen over een lengte van ruim 10 kilometer zowel ten westen als ten oosten van Numansdorp langs de noordoever van het Hollands Diep. Het gehele gebied meet ca. 1800 ha, waarvan ca. 150 ha uit buitendijkse gronden bestaat. De polder Strijen ligt centraal in het oostelijk bekken van de Hoekse Waard en behoort tot de gemeente Strijen. Het centrum van deze polder ligt hemelsbreed op ca. 6 kilometer van het Hollands Diep. De polder meet ca. 1200 ha. Het kaartje (fig. 1) geeft de ligging van beide gebieden aan. Vrijwel het gehele grondgebied van de Heerlijkheid bestaat uit landbouwkavels. Het enige graslandareaal van betekenis dat tijdens het onderzoek nog een rol speelde, de zg. Oosterse Bekade Gorzen, welke buitendijs lagen, werd in 1964 tot bouwland omge-

Fig. 2. *Het buitendijkse slikken- en gorzengebied van de Heerlijkheid, de slaapplek voor de ganzen uit het gebied.*

len van belang in de Hoekse Waard. Slechts enkele smalle polderwegen doorkruisen het gebied; voorts wordt de polder doorsneden door een hoogspanningsleiding. Alleen in het noordelijk deel staan enkele boerderijen; hoogopgaand geboomte treft men nergens aan. Het overgrote deel van de polder Strijen, ruim 80%, wordt ingenomen door grasland, hetwelk voor een deel van minder goede kwaliteit is. In tegenstelling tot het overige deel van de Hoekse Waard, waarvan de bodem uit jonge zeeklei bestaat, is de grond van de polder Strijen tamelijk veenachtig. Vooral in het noordoostelijk deel bestaat de grond op sommige plaatsen uit louter veen. De waterhuishouding van de polder functioneert over het algemeen naar behoren; slechts incidenteel blijft na langdurige regenval in het oostelijk deel van de polder op lager gelegen percelen enig water achter en dan nooit voor een lange periode. Op de landbouwkavels, welke voornamelijk in het noordwestelijk deel van de polder liggen, verbouwt men naast suikerbieten ook aardappelen en granen. In het uiterste noorden van de polder vindt men

enkele tuinbouwkassen.

Het is genoegzaam bekend dat enkele decennia geleden de Rietgans de meest algemeen voorkomende ganzesoort hier te lande was. Uit informatie welke werden verkregen van kenners die hun gehele leven ter plaatse hebben gewoond, bleek dat ook in deze streek de Rietgans vroeger veel talrijker was dan de laatste jaren. Grauwe ganzen echter traden in de dertiger jaren eveneens veelvuldig op en zouden destijds niet minder talrijk zijn geweest dan tegenwoordig (med. Van Ballegooyen). Naar werd vernomen droeg de Grauwe gans toentertijd veel meer het karakter van een echte trekvogel en verdween zij in de loop van november „wanneer de Rietgans arriveerde”. Zowel Grauwe gans als Rietgans foerageerden destijds veelal op de toen nog aanwezige graslanden rondom Numansdorp. Van deze graslanden zijn nu nog slechts enkele relictten over. Brandgansen verschenen in de dertiger jaren onregelmatig op deze graslanden en altijd in geringe aantallen. Opvallend is de melding van het geregeld voorkomen van Rotgansen op de desbetreffende

complexen grasland: vluchten van enkele honderden exemplaren zouden geen uitzondering zijn geweest (med. Van Ballegooyen). Kolganzen verschenen jaarlijks, hoewel in aanzienlijk geringer aantal dan tegenwoordig. Tenslotte werden ook Kleine rietganzen dikwijls opgemerkt en door jagers buitgemaakt. Gezien het feit dat deze soort gedurende het onderzoek slechts weinig werd waargenomen, zou de Kleine rietgans voorheen het gebied dus veelvuldiger bezocht moeten hebben. Resumerend kan worden geconstateerd dat, hoewel zich verschuivingen in de aantallen per soort hebben voorgedaan, ca. 40 jaar geleden de ganzen numeriek stellig niet geringer in aantal waren dan ten tijde van het onderzoek, hetgeen ook door de ondervraagden werd bevestigd. Als we het voorkomen van ganzen sedert 1960 bezien, blijkt dat het beschreven gebied in de eerste plaats een uiterst belangrijke najaarspleisterplaats voor de Grauwe gans vormt; de vastgestelde maxima waarin deze soort gedurende het onderzoek optrad, overtroffen vrijwel ieder seizoen de aantallen van andere pleisterende ganzesoorten.

De aantallen Grauwe ganzen welke sedert 1960 werden geteld, rechtvaardigen de stelling dat het desbetreffende gebied voor deze soort gedurende het najaar een van de belangrijkste pleisterplaatsen in het Hollands Diep-Haringvlietgebied vormt. De Grauwe gans frequenteert uitsluitend de landerijen en gorzencomplexen welke behoren tot het gebied van de Heerlijkheid. Het grasland-areaal van de polder Strijen is de grootste pleisterplaats van Kolganzen in de provincie Zuidholland. Tevens verschijnen hier jaarlijks belangrijke concentraties Brandganzen. Rietganzen bezoeken het gebied ieder seizoen; de aantallen waarin deze soort jaarlijks verschijnt fluctueren echter aanzienlijk (fig. 3). De Kleine rietgans wordt eveneens jaarlijks waargenomen. Het is op zijn plaats onder de aandacht te brengen hoezeer de structuur van de Heerlijkheid beantwoordt aan de eisen waaraan ganzenpleisterplaatsen dienen te voldoen. Het samengaan van uitgestrekte, aaneengesloten landerijencomplexen die, vooral in het najaar, klaarblijkelijk gunstige voedselvoorwaarden bieden, met de aanwezigheid van een breed gorzen- en slik-

Fig. 3. Rustende en foeragerende Rietganzen, Brandganzen en een tweetal Kolganzen op ingezaaid grasland met een licht sneeuwdek (januari 1969).

kengebied en het bankensysteem in het Hollands Diep in de onmiddellijke nabijheid, vormt reeds aantrekkelijke aspecten voor pleisterende ganzen. Hierbij komen echter nog de strenge beheersmaatregelen, die een nagenoeg absolute rust garanderen, en de slechts beperkte, weidelijk uitgeoefende jacht. De regelmatig overvliegende vliegtuigen vormen steeds de meest verontrustende factor voor de ganzen op de Heerlijkheid. De indruk werd verkregen dat de op de landerijen foeragerende ganzen niet meer in die mate in paniek geraken van vliegtuigen als een jaar of tien geleden het geval was. Zowel uit verklaringen van omwonenden als uit eigen waarnemingen is gebleken dat de ganzen voor het eerst in het begin van de zestiger jaren de polder Strijen begonnen te bezoeken. Sindsdien verblijven hier ieder seizoen gemengde vluchten Kol- en Brandganzen, alsmede Rietganzen en — incidenteel — Kleine rietganzen. Het voorkomen beperkt zich soms tot slechts enkele weken. Het komt ook voor dat de ganzen langere tijd in de polder toeven. Zowel in 1967 als 1968 was de maand februari betrekkelijk zacht. Eind januari 1967 verdwenen de ganzen en keerden dat seizoen niet meer terug. In 1968 bleven ze tot maart de polder bezoeken. Meestentijds verschijnen de ganzen in de polder Strijen nadat de vorst zijn intrede heeft gedaan en zij noordelijker gelegen pleisterplaatsen gaan verlaten. In tabel 1 staan per seizoen de aankomstdata en data van laatste waarneming vermeld van ganzen in de polder Strijen. Was de jacht op ganzen hier aanvankelijk weinig intensief, de laatste jaren heeft men zich meer op deze gespecialiseerde jacht toegelegd. De tableaux ganzen die de laatste seizoenen worden buitgemaakt, rechtvaardigen de stelling dat de ganzenjacht in de polder Strijen intensief is; mogelijk is de jachtdruk te zwaar.

Tabel 1. Ganzen in de polder Strijen.

1961/62	Op 17-2-62 zowel Kolganzen als Brandganzen aanwezig
1962/63	Met onderbreking tijdens vorstperiode, van 2-12-62 t/m 13-3-63
1963/64	Slechts incidenteel in jan. 1964
1964/65	Van 1-1-65 t/m 17-1-65
1965/66	Van 28-11-65 t/m 27-2-66
1966/67	Van 25-12-66 t/m 21-1-67
1967/68	Van 24-12-67 t/m 3-3-68
1968/69	Van 15-12-68 t/m 16-3-69

Grauwe gans (*Anser anser*).

Op diverse plaatsen in het Hollands Diep - Haringvlietgebied kunnen de laatste jaren gedurende de zomermaanden Grauwe ganzen worden waargenomen. Hoewel er geen bewijs is dat het hier gaat om een overzomerende populatie zou dit, gezien het waarnemingspatroon, niet tot de onmogelijkheden behoren. Speciaal in het gebied dat gevormd wordt door de Spuimond, de westpunt van Tiengemeten en de buitendijkse graslanden tussen Den Bommel en Stad aan het Haringvliet op Overflakkee verblijven de gehele zomer Grauwe ganzen.

Geregeld verschijnen gedurende het zomerseizoen Grauwe ganzen op de Heerlijkheid. Ze verblijven dan vrijwel altijd buitendijks, dus op de gorzen (fig. 4). Een uitzondering tot dusver vormde een vlucht van ca. 40 exemplaren die gedurende de zomer van 1967 geregeld foerageerde op een perceel zaaigrasland (med. Van Rij en eigen waarneming 23-7-67). In de loop van augustus nemen de aantallen toe tot een maximum van circa 150 exemplaren. Deze toename zet zich voort gedurende de maand september. Het maximum voor deze maand werd op 29-9-68 behaald toen 975 exemplaren op de Heerlijkheid aanwezig waren; op 1-10-67 werden echter reeds 2475 Grauwe ganzen geteld. Tussen half oktober en eind november verblijven de meeste Grauwe ganzen in het gebied. Op 18-11-62

Fig. 4. Foeragerende Grauwe ganzen op buitendijks grasland (februari 1968).

werd het hoogste aantal gedurende het onderzoek vastgesteld: op deze datum verbleef 4500 Grauwe ganzen, tezamen met 2000 Rietganzen en 250 Kolganzen op de Heerlijkheid. Hoewel het kwantum gedurende de decembermaand duidelijk een dalende tendens vertoont kunnen er toch tot eind december aanzienlijke aantallen Grauwe ganzen in het gebied pleisteren. Gedurende het seizoen 1966-1967 werden op 11-12-1966 2800 exemplaren, op 25-12-66 1500 exemplaren en op 1-1-67 1300 exemplaren vastgesteld. Na de koudeïnvloed aan het eind van de eerste week van januari 1967 liep het aantal snel terug: op 15-1-67 slechts 200 exemplaren. Niet onmogelijk is het dat het massaal blijven pleisteren van Grauwe ganzen op de Heerlijkheid tot het begin van de koudeperiode wordt beïnvloed door de speciale agrarische beheersmaatregelen ten behoeve van de ganzen. Hieronder wordt hierop nader teruggekomen. Gedurende de maanden februari en maart, de maanden waarin de voorjaarstrek van deze soorten valt, zijn de aantallen in vergelijking met het najaar gering. Wellicht speelt hier het ontbreken van voldoende voedselbronnen

een rol. Ook op dit aspect wordt hieronder verder ingegaan. In de polder Strijen verschijnt de soort sporadisch en dan nog met slechts enkele exemplaren; in maart 1969 waren er echter geregeld tot 300 exemplaren. Het is bekend dat de Grauwe gans hoge eisen stelt wat betreft de afstand tussen de slaap- en wijkplaats enerzijds en de voedselterreinen anderzijds. Zoals reeds werd vermeld ligt het centrum van de polder Strijen hemelsbreed ca. 6 kilometer van het Hollands Diep zodat de polder voor deze soort waarschijnlijk te ver van de slaapplekken ligt verwijderd.

Tabel 2. Maximale aantallen Grauwe ganzen per maand op de Heerlijkheid in de seizoenen 1962/63 t/m 1968/69.

Seizoen	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.
1962/63	?	2500	4500	2100	?	?	250
1963/64	?	1800	2500	2000	125	600	900
1964/65	225	2200	1500	400	0	225	50
1965/66	?	1800	1850	700	325	75	30
1966/67	150	3100	3800	2800	1250	650	?
1967/68	450	3650	4150	2750	130	375	225
1968/69	975	3400	2900	1800	250	750	300

Tabel 3. Terreinkeuze van de Grauwe gans op de Heerlijkheid in het seizoen 1967/68.

Datum	totaal aantal	— percelen bouwland naar de aard van gewassen — ex-suikerbieten	ex-aardappelen	graanst.	karwei	gras (dijk)	gorzen
1-10-67	2475	450	1100	25	700	—	200
29-10-67	3650	3075	450	—	125	—	—
5-11-67	4150	3900	—	—	250	—	—
12-11-67	3800	3600	—	—	200	—	—
19-11-67	3300	3300	—	—	—	—	—
3-12-67	2750	2500	—	—	—	—	250
17-12-67	850	850	—	—	—	—	—
7- 1-68	70	40	—	—	—	—	30
28- 1-68	130	—	—	—	130	—	—
11- 2-68	225	—	—	—	—	225	—
18- 2-68	375	—	—	—	—	375	—
3- 3-68	225	—	—	—	—	—	225

ploegd bleven liggen, kon worden geconstateerd dat in de periode van betrekkelijk strenge koude tussen 8-12 en 15-12 nagenoeg geen Grauwe ganzen op de Heerlijkheid vertoefden.

Onmiddellijk na het invallen van de dooi verschenen er wederom Grauwe ganzen: op 22-12 foerageerden 325 exemplaren op een reeds omgeploegd perceel waarvan ruim 4 weken tevoren suikerbieten waren geoogst. In beide gevallen is het voorsnog niet duidelijk waar tijdens de vorstperiode de Grauwe ganzen verbleven. Wel zou dit terugkeren der ganzen op bietenpercelen na een vorstperiode er op kunnen wijzen dat de bietedeeltjes, waarvan mag worden aangenomen dat ze aan bevriezing hebben blootgestaan, hun waarde als voedselbron voor de ganzen hebben behouden. Tenslotte is nog vermeldenswaard dat in het najaar van 1967 Grauwe ganzen op de nog te velde staande suikerbieten gingen foerageren. Dit werd niet eerder op de Heerlijkheid geconstateerd en heeft zich evenmin in 1968 herhaald. Aangenomen mag worden dat in 1967 de ligging van de diverse voedselterreinen ten opzichte van elkaar in niet geringe mate bijdroeg aan het foerageren op nog ongeoogste suikerbieten door de Grauwe gans.

Kolgans (*Anser albifrons*).

De eerste Kolganzen verschijnen niet eerder dan in de tweede helft van oktober in het gebied. In enkele seizoenen echter werden vóór december geen Kolganzen in het gebied vastgesteld. Waarnemingen van 1964, toen vanaf eind augustus een paar exemplaren van deze soort tussen Grauwe ganzen verbleven, vallen buiten het normale patroon. Gewoonlijk verschijnen niet eerder concentraties van behoorlijke omvang dan nadat er een koudeperiode is geweest. De Kolgans komt hier, althans in vergelijking met andere hier te lande gelegen pleisterplaatsen, zelden in grote hoeveelheden voor. Het is opvallend dat de Kolganzen welke in oktober en november in het gebied verblijven, de landbouwkavels van de Heerlijkheid frequenteren in troepverband met Grauwe ganzen en, indien aanwezig, met Rietganzen. Het zich aansluiten van Kolganzen bij Grauwe ganzen gedurende de maanden oktober en november, dus wanneer nog geen grote aantallen Kolganzen op de pleisterplaatsen verblijven, werd ook geconstateerd in het Moerdijkgebied (9). De weidegebieden van de polder Strijen worden pas bezet wanneer grotere aantallen Kolganzen in het Deltagebied aankomen. Het grootste aantal Kolganzen dat gedurende het onderzoek in

het gebied werd waargenomen, beliep 5800 exemplaren en wel op 20-2-69 in de polder Strijen. De laatste Kolganzen verlaten het gebied in de loop van maart. Ook gedurende het voorjaar kon worden vastgesteld dat, wanneer maximaal enkele honderden Kolganzen in het gebied verblijven, de polder Strijen niet wordt bezocht: de vogels blijven dan, al of niet in troepverband met andere ganzesoorten op de in de onmiddellijke nabijheid van het Hollands Diep gelegen landbouwkavels van de Heerlijkheid. In het voorjaar van zowel 1963 als 1964 vertrokken de Kolganzen uitzonderlijk laat. Op 7-4-63 waren nog 100 exemplaren aanwezig. Op 29-3-64 werden 720 Kolganzen geteld en op 4-4-64 nog 500 exemplaren.

Tabel 4. Maximale aantallen Kolganzen per maand op de Heerlijkheid en in de polder Strijen in de seizoenen 1962/63 t/m 1968/69.

Seizoen	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.
1962/63	10	250	1500	?	?	800
1963/64	0	0	1750	300	35	1000
1964/65	56	100	100	2900	430	2
1965/66	40	900	1625	850	900	150
1966/67	100	125	2750	3900	1000	0
1968/69	0	0	952	3975	5800	5500

De Kolganzen die in het najaar op de Heerlijkheid verblijven, sluiten zich vrijwel altijd aan bij Grauwe ganzen en verschijnen dan tevens op de door deze soort bezochte voedselterreinen (tabel 4). Dit betekent dat het merendeel van de aanwezige Kolganzen gedurende het najaar tot soms ver in december foerageert op gerooide bietenakkers. Voorts werd op de Heerlijkheid voedselzoeken van Kolganzen geconstateerd op karwei, ingezaaid grasland en gerooide aardappelakkers. Vóór de op de Heerlijkheid aanwezige buitendijkse graslanden tot bouwland werden omgevormd verschenen de Kolganzen vaak op deze terreinen, vooral in het voorjaar. Dit zou de reden kunnen zijn

dat in het begin van de zestiger jaren de Kolgans op de Heerlijkheid in de maanden januari en februari talrijker pleisterde dan tegenwoordig; niet onmogelijk is het dat de polder Strijen thans voor pleisterende ganzen de functie heeft die voorheen werd vervuld door de graslandarealen rondom Numansdorp. Het is niet zeker of de Kolganzen die op de gerooide bietenpercelen foerageren, resten van de suikerbiet tot zich nemen of op het eveneens achtergebleven loof azen. Gezien de voorkeur die deze soort vertoont voor bovengrondse plantedelen zou het laatste het meest voor de hand liggen. Het feit dat het foerageren van Kolganzen vooral werd waargenomen op terreinen die na het rooien van de bieten niet direct opnieuw waren geploegd en waarop dus nog bietenloof lag, zou er op kunnen wijzen dat de Kolganzen dit loof als voedsel benutten. Anderzijds werd het voedselzoeken door deze soort op geploegde ex-bietenpercelen ook diverse malen vastgesteld. Het is echter mogelijk dat de vogels in dat geval de ontkiemende zaden van het nieuw ingezaaide gewas, bijvoorbeeld wintertarwe, als voedsel gebruiken. Zekerheid hieromtrent werd niet verkregen. Opgemerkt dient te worden dat de Kolganzen die in het gebied verbleven, de indruk wekten in mindere mate een binding aan een bepaald voedselterrein te hebben dan de Grauwe gans. In tegenstelling tot deze soort waarvan grote aantallen niet zelden weken achtereen hetzelfde voedselterrein kunnen bezoeken, schenen de Kolganzen die op de landbouwgronden van de Heerlijkheid verbleven gemakkelijker van voedselterrein te wisselen. Verscheidene malen kon bij opeenvolgende bezoeken worden geconstateerd dat een vlucht Kolganzen de ene dag foerageerde op een gerooid bietenperceel en de volgende dag op een perceel waarop bijvoorbeeld wintertarwe of karwei werd verbouwd. Afgezien van de

strengere winter 1962-1963, toen volgens omwonenden in de polder Strijen gedurende de maanden januari en februari geen ganzen aanwezig waren, kon worden vastgesteld dat in de daaropvolgende winters Kolganzen, Brandganzen en incidenteel Rietganzen en Kleine rietganzen, ook wanneer er voor een langere periode sneeuw lag, de polder bleven bezoeken. Een uitzondering hierop vormden de koudeperiodes van het seizoen 1968-1969. Ondanks het feit dat op 15-12-68 de eerste Kol- en Brandganzen van het seizoen in de polder Strijen werden waargenomen en er tijdens de laatste week van december als gevolg van de invallende koude tamelijk veel Kolganzen in de Delta arriveerden, bleken er op 28 en 29-12-68 geen ganzen in de polder aanwezig te zijn. Het sneeuwdek was toen 7 cm dik. Wel foerageerden op deze data enkele honderden Kolganzen op het talud van de dijken van de Heerlijkheid, zodat aangenomen kan worden dat dit exemplaren betrof die de voorgaande dagen de polder Strijen hadden bezocht. Begin januari 1969 viel de dooi in en verdween het sneeuwdek snel; de ganzen gingen toen onmiddellijk de polder Strijen weer bezoeken. Boeiend was het te ervaren hoe op 12-1-68 de Kol- en Brandganzen reageerden toen er in de polder Strijen

op ganzen werd gejaagd. Op deze datum lag de sneeuw ca. 5 cm dik. Men maakte gebruik van lokkers; auto's reden door de polder teneinde de ganzen op te jagen. Deze activiteiten hadden tot gevolg dat slechts enkele honderden ganzen in de polder aanwezig waren. De rest van de populatie, ca. 2800 Kolganzen en ca. 2400 Brandganzen, had zich geheel verspreid over de bouwlandpolders rondom het gebied. In deze polders liggen tussen de uitgestrekte akkers perceeltjes grasland welke zelden een grootte bereiken van meer dan enkele ha. Het was frappant dat op vrijwel elk van deze perceeltjes zich een troep ganzen bevond, in grootte variërend van enkele tientallen tot vele honderden exemplaren. Ondanks het feit dat door de sneeuwlaag de perceeltjes grasland zich niet onderscheidde van de belendende akkerlanden hadden de ganzen na de verontrusting in de polder Strijen deze elders gelegen graslanden direct opgezocht. Diverse malen werd waargenomen hoe vluchten Kol- en Brandganzen uren achtereen troepsgewijs in de sneeuw zaten. Bij die gelegenheid kon worden vastgesteld dat de ganzen via vermoedelijk door de lichaamswarmte ontstane smeltgaten het gras konden bereiken en op deze manier foerageerden.

Tabel 5. Terreinkeuze van de Kolgans in het gebied in het seizoen 1966-1967.

Datum	totaal aantal	— percelen bouwland ex-aardappelen, later wintertarwe	naar de aard van de gewassen — ex-suikerbieten (ongeploegd)	— ingezaaid grasland	polder Strijen gras
30-10-66	100	100	—	—	—
27-11-66	125	—	125	—	—
11-12-66	30	—	30	—	—
18-12-66	610	—	600	10	—
25-12-66	2750	50	700	—	2000
15- 1-67	3900	—	—	—	3900
5- 2-67	1000	450	—	550	—
26- 2-67	625	625	—	—	—

(wordt vervolgd).